

УДК 376:353:3.071 ("20"/2000"20")

**ШКІЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ОСВІТА
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (2000-І РР.).**

Шевченко С. М.

канд. пед. наук, ст. наук. сп.

ст. наук

співробітник відділу історії та філософії освіти

Інституту педагогіки НАПН України

м. Київ, Україна

Анотація: Основою наукових історико-педагогічних досліджень є історіографічний аналіз, що дає змогу визначити мету, завдання, ступінь розробленості досліджуваної проблеми та її наукову новизну. Обґрунтування шкільної освіти спеціальних закладів несе в собі важливе теоретичне і практичне значення для сучасної освіти, оскільки допомагає усвідомити роль інтернатних закладів у становленні та вдосконаленні системи суспільного виховання дітей.

Ключові слова: спеціальна школа, «Положення...», «Навчально-реабілітаційний центр», Статут, корекційні заняття, форми роботи, молодший шкільний вік, спеціальні школи з вадами слуху.

Роки незалежності в Україні були сприятливими для реформування шкільної світи, зокрема і спеціальної. Нині перед державою нові освітні вимоги, реалізація яких знайшла відображення в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», державних програмах «Освіта» (Україна XXI століття), «Діти України», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті. Названими основними документами законодавчо закріплені прогресивні зміни, що відбулися в освітній політиці в період становлення незалежної української

державності, і одночасно накреслено нові завдання щодо подальшого розвитку системи освіти. Саме тому особливий інтерес викликають дослідження діяльності закладів спеціальної освіти в історичному аспекті.

Теоретичні й методичні основи діяльності щодо розвитку спеціальних шкіл висвітлені в працях вітчизняних вчених (А.Бондарь, В.Демиденко, І.Єрьоменко, В.Покиданов, В.Слюсаренко, М.Ярмаченко, В. Шевченко та ін. учених та дослідників спеціальної освіти).

Із прийняттям у першому десятилітті незалежності України Декларації прав національностей України (1991), Законів України: «Про освіту» (1991, 2017), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991, 2004), «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (ООН, 1993), «Про охорону дитинства» (2001), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2001) було *закладено* нову законодавчу базу спеціальної освіти. Робота з дітьми з особливими потребами є одним із важливих і пріоритетних напрямів спеціальної педагогіки, в основі якої – правові чинники соціального захисту та підтримки цієї категорії дітей. Суспільство адаптує діючі стандарти до потреб дітей з особливими потребами. Основним документом в організації діяльності спеціальної школи для дітей з особливими потребами та їх соціального захисту в роки незалежності України було *уперше впроваджено* «Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку» (1993), яке було вдосконалене у 2000 р. і спрямоване на забезпечення розвитку дітей спеціальної школи [1, с.1].

Обґрунтовано, що 2010 р. згаданий документ набув подальшого розвитку у новому формулюванні: «Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 р. №1224 (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 29.12.2010 р. №1412/18707) [2, с.1]. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», розділу IV Національного плану дій на 2012 р. 16 серпня 2012 р. (№ 920) було затверджено наступне «Положення про навчально-реабілітаційний

центр» [3, с.1]. Доведено, що метою діяльності його було реалізація права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними вадами розвитку, їх інтеграція в суспільство шляхом здійснення комплексних реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, здобуття освіти відповідного рівня, розвиток та корекцію порушень. Також реабілітаційний процес включав медичну, фізичну, психолого-педагогічну, соціально-побутову реабілітацію згідно з індивідуальною програмою реабілітації дитини-інваліда, яка відвідувала чи перебувала, навчалася в Центрі. Діяльність реабілітаційного відділення Центру була спрямована на комплексний характер і забезпечувалася психолого-педагогічними, соціально-побутовими, медичними (лікувально-профілактичними) та фізичними заходами. Розкрито, що кожна спеціальна школа мала свій розроблений Статут. Він розроблявся відповідно до встановлених норм-правових документів та загальних положень спеціальної школи. Встановлено, що колишній будинок для глухонімих (нині Комунальний загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів «Навчально-реабілітаційний центр» №6 м. Києва) та інші спеціальні школи та Навчально-реабілітаційні центри України діяли на підставі розроблених Статутів. Мета їх полягала у створенні сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості дітей у спеціальному закладі та конкретизувалася низкою таких завдань: адаптація особистості у перші дні вступу до спеціальної школи; збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; створення сприятливих умов у мікросоціумі для розвитку здібностей та самореалізації особистості; надання соціальної, психологічної, педагогічної підтримки та медичної допомоги особистості; корекційно-реабілітаційна робота; попередження та локалізація негативних впливів на особистість факторів соціального середовища.

Виявлено, що у Статуті серед основних форм роботи, у молодшому шкільному віці, було передбачено: навчання дітей з розладами слуху та мовлення за допомогою корекційних занять; за індивідуальними дозованими завданнями (особистійсно-орієнтовані на конкретного учня: розвивати мову і

мовлення (за допомогою різних артикуляційних вправ вимовляння букв, слів, простих речень); увага на дитячі потреби. З'ясовано, що в досліджуваний період відбувалося постійне контролювання режиму роботи спеціальної школи з урахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу відповідно до контингенту вихованців; адміністрація спеціальної загальноосвітньої школи сприяла організації відпочинку та оздоровлення вихованців у дитячих санаторіях, таборах відпочинку; забезпечувалися умови проживання та організаційної діяльності дітей з особливими потребами, під час канікул дітей позбавлених батьків та напівсиріт.

Відповідно до затверджених наказом Міністерства освіти України від 24.12.99 № 442/311/155, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.01.2000 за № 14/4235 (із змінами) всі учні спеціальної школи забезпечувалися підручниками та навчальними посібниками за рахунок держави. Доведено, що учні молодших класів спеціальних шкіл з вадами слуху, зору забезпечувалися засобами індивідуальної корекції (для учнів з вадами слуху – різнопланові картки, ігри з розвитку мови та мовлення, логічного мислення; з вадами зору – спеціальні розвиваючі кубики, настільні ігри та ін.), а діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування – перебували на повному державному утриманні та користувалися пільгами, отримували предмети гардеробу, текстильної білизни та предмети першої потреби, установлені законодавством для цієї категорії дітей відповідно до Норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення (наказ Міністерства освіти і науки України від 17.11.2003 № 763, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12.01.2004 за № 27/8626). Доведено, що 6 березня 2019 р. Кабінет Міністрів України затвердив нове «Положення про спеціальну школу» у якому визначалися основні засади діяльності спеціальних шкіл усіх видів незалежно від форми власності, яке діє і до нинішнього часу [4, с.1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження «Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку» № 136 від 13.05.93 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 1 верес. 1993 р. за № 120. Погоджено Заступник міністра охорони здоров'я України В.М. Пономаренко 13.05.93 р. Режим доступу : [08file:///F:/%D1%81%D0%BC19/%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B7%202\).html](08file:///F:/%D1%81%D0%BC19/%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B7%202).html)

2. Про затвердження «Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 29 грудня 2010 р. за №1412/18707. Міністр Д.В. Табачник. Режим доступу : <https://studfile.net/preview/5242153/page:5/>

3. Положення про навчально-реабілітаційний центр. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 16 Серпня 2012 року № 920. Міністр Д. В. Табачник. Режим доступу : <https://studfile.net/preview/5242153/page:26/#52>

4. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр. Кабінетом Міністрів України Постанови «Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» від від 6 березня 2019 р. № 221. Прем'єр-міністр України В. Гройсман. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#Text>